

Խ Մ Բ Ա Գ Ր Ա Կ Ա Ն

ԷՐԵՐԱՌՆԻ—ԵՐԵՎԱՆԻ 2750-ԱՄՅԱԿԸ

Հոկտեմբերին հայ ժողովուրդը և՛ իր մայր հողի, և՛ ափյուրքի բոլոր տարածքի վրա, ազգային հպարտության անուշ զգացմունքներով և համազգային ոգևորությամբ, մշտն է իր քաղաքային Երևանի հիմնադրության 2750-ամյակը:

Վերածնված հայ ժողովուրդը համազգային այս մեծ հանգրվանին հպարտ է և ուրախ երանությամբն այն ժողովրդի, որ դարերից է գալիս իր մշակույթով, իր հերոսական պատմությամբ, իր ստեղծած ոգեկան, իմացական, մշակական և արվեստական ավանդույթներով և գեղուն դեպի դարերը:

Համազգային այս տոնին իր ուրախությունն ու օրհնությունն է բերում մասնա՛նց Աթոռ ա. Էջմիածինը և իր հայրենասեր Հայրապետի շրթներով աղոթում արտեանդն, որ «Նախախնամեալ պահեցի արևելեան կողմն աշխարհիս հանրապետության հայոց, զքաղաքս, և շէնս և համայն ժողովուրդն հայոց»:

Էրեբունի-Երևանը հիմնադրել է, ըստ ուրարտական սեպագիր հնագույն արձանագրության, մեր թվարկությունից առաջ 782 թվականին «Մենուայի որդի Արգիշտին» որպես հույակապ բերդ... Բիսպան երկրների փառք, թշնամի երկրներին ի սարսափ»:

Արարատյան դաշտը, որ հիմնադրվել է Էրեբունի-Երևանը և մեր այլ մայրաքաղաքները՝ Արմավիր, Երվանդակերտ, Արտաշատ, Վաղարշապատ, Դվին (Մ. Խորենացի, «Հայոս պատմություն», 1968, Երևան, էջ 91, 105, 266—263, 245: Փ. Բուզանդ,

«Պատմություն հայոց», 1968, Երևան, էջ 77, 159, 164, 218), շատ հնուց եղել է հայ ժողովրդի քաղաքական, կրոնական-հոգևոր և տնտեսական կենտրոնը: Ըստ Աստվածաշնչի Արարատյան դաշտը համարվում է օրրանը նոր մարդկության (Ծննդոց Ը 4): Ըստ Մ. Խորենացու վկայության, Արամե թագավորը Արարատյան դաշտում ապրող իր հրպատակներին «Հրաման տալ բնակչաց աշխարհին, ուսանել զխօսս և զլեզուս հայկական» (Մ. Խորենացի, Ա գիրք, գլ. ԺԴ):

Կորյունը վկայում է, որ Ե դարում, գրեթե գլուխից հետո, աշակերտական մեծ խմբեր շտապում էին Վաղարշապատ, «ի կողմանց և ի գաւառաց Հայաստան աշխարհի, յորդեալք և դրդեալք հասանէին ի բացեալ աղբիւրն գիտութեան Աստուծո, քանզի յԱրարատեան գաւառին բոխեցին հայոց շնորհք պատուիրանացն Աստուծոյ»:

Երևանի պատմության մի խոշոր ժամանակահատվածը, մ. թ. ա. 4-րդ դարից մինչև մ. թ. 7-րդ դարի սկիզբը, մեծ մասամբ ծածկված է անհատության քողով:

Մեր մատենագրության մեջ Երևանի անունը առաջին անգամ հիշատակվում է Արարատ Աղբաթանեցի կաթողիկոսի օրով (607—615), 607 թվականի Դվինի ժողովի կապակցությամբ՝ «Գիրք թղթոց»-ում: Երկրորդ անգամ Երևանը հիշատակվում է Սեբեոսի պատմության մեջ՝ 650-ական թվականների առաջնական առաջնականների առաջնությամբ, որպես Արարատյան դաշտի մեծ և երևելի բնակավայրերից մեկը: Հով-

հանձնես պատմաբան կաթողիկոս Դրասխանակերտցին (898—929) իր պատմության մեջ Երևանը անվանում է «քաղաքագյուղ»։ Այնուհետև Երևանը հիշատակվում է հայերեն փյակական արձանագրությունների մեջ և այլ մատենագրական աղբյուրներում։

Կիլիկիայում հայկական իշխանության անկումով տեղի է ունենում հայրենադարձության նոր շարժում դեպի բուն Հայաստան։ 1440 թվականին Երևանը արդեն դարձել էր նախկին Արարատյան աշխարհի մեծ մասն ընդգրկող Երևանի խանության կենտրոն և Արարատյան աշխարհի մայրաքաղաք։

Երևանի այդ դիրքի ու հեղինակության բարձրացմանը մեծապես նպաստում է մանավանդ Հայրապետական Աթոռի փոխադրությունը ս. Էջմիածին, 1441 թվականին, ազգային-եկեղեցական ժողովի որոշումով։

Այնուհետև 15—18-րդ դարերի ընթացքում Երևանը ենթարկվել է բազում անգամներ ավերման և ավելի քան 14 անգամ անցել է ձեռքից ձեռք։ 1679 թվականի երկրաշարժը մեծ աղետներ է պատճառել Երևանին։ 1828 թվականին, ցարական տիրապետության շրջանին, Երևանը դառնում է նախկին Երևանի և Նախիջևանի խանություններից կազմավորված հայկական մարզ։ 1840 թվականին՝ Երևանի գավառի կենտրոն, 1850-ին կազմակերպվում է Երևանի նահանգը՝ կենտրոն ունենալով Երևանը։ Ընդհուպ մինչև ԺԺ դարի վերջերը Երևանը մնում էր որպես հետամնաց գավառական քաղաք՝ 25—30 հազար բնակչությամբ։

Հայաստանում սովետական կարգերի հաստատումով և հայ ժողովրդի շինարար ձեռքով ու կառուցողական տաղանդով, Երևանը դարձավ լույսի, մշակույթի արդիական քաղաք, բարեշեն, գեղեցիկ մայրաքաղաքը հայոց։

Նոր Երևանի հռչաշեն կառույցները պայծառ ապացույցն են մեր ժողովրդի շինարարական անսպառ եռանդի, ճարտարապետական հանճարի։ Նոր Երևանը հայ ժողովրդի ստեղծագործ ոգու փայլուն արգասիքն է, մեր նոր Արմավիրը, մեր Իվինը, մեր Անին։

Հայաստան այցելած ամերիկացի ակադավոր Ակարիչ և գրող Ռոքուել Քենտը Հայաստանի մասին իր տպավորությունների մեջ արդարորեն գրում էր.

«Մենք այստեղ գտանք մի ժողովուրդ, կենսալեցուն, տաղանդավոր մի ժողովուրդ, որը զբաղված է ոչ թե ապաստարաններ փորելով, այլ նոր ու գեղեցիկ քաղաքների շինարարությամբ։ Ձեր ժողովուրդը հավերժ երիտասարդության հեքիաթային աղբյուրն է։ Ձեր երկրի յուրաքանչյուր մարդ հավատում է իր ու համայն մարդկության պայծառ ապագային։ Այդ հավատի աղբյուրից սնվելով, դուք կառուցում եք ձեր նոր աշխարհը, որտեղ թագավորում է խաղաղ, ստեղծագործ աշխատանք։

Մենք բնավ չենք մոռանա այն օրերը, որ անցկացրինք ձեր գեղածիծաղ, հեքիաթային երկրում։ Ինձ եթե հարցնեն, թե մեր մոլորակի վրա ո՞րտեղ կարելի է առավել շատ հրաշքների հանդիպել, ես առաջինը կտայի Հայաստանի անունը։ Ժողովրդական տնտեսության, գիտության, մշակույթի, արվեստի բնագավառում ձեր հանրապետության վերափոխումները իրոք հրաշքի են նման։ Ես սիրեցի ձեր երկիրը, նրա շնորհալի մարդկանց։ Եվ ահա ես մեկնում եմ այստեղից սիրտս թողած այստեղ»։

Բյուր ողջո՞ւյն և օրհնություն՝ ւս. Էջմիածինց մեր նոր ուսանին, հայոց քաղաքամայր Երևանին, միշտ երիտասարդ, միշտ պայծառ, գարուն Երևանին։

